

ERGENLERİN SOSYAL DUYGUSAL ÖĞRENME BECERİLERİNİN CİNSİYET VE SINIFA GÖRE İNCELENMESİ *AN INVESTIGATION OF ADOLESCENT' SOCIAL EMOTIONAL LEARNING SKILLS IN TERMS OF GENDER AND GRADE*

Doç. Dr. Ender DURUALP

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü

Özet

Sosyal duygusal gelişim, çocuğun kendini ifade edebilmesi, duygularını kontrol edebilmesi, kendisiyle ve çevresiyle barışık ve uyum içinde olabilmesidir. Aileden sonra uygun toplumsal davranış biçimlerinin kazandırılabilceği en uygun ortam olan okullarda da akademik, sosyal ve duygusal ihtiyaçların doyumlu bir biçimde karşılanmaya çalışılması ağırlık kazanmaktadır. Bu bağlamda sosyal duygusal becerilerin geliştirilmesi, çocukların güçlü ve olumlu akran ilişkileri kurmalarında, okul başarılarının artmasında, aile ilişkilerinin güçlenmesinde önemlidir. Çocukların sosyal duygusal becerilerindeki ilerlemeler, sosyal-bilişsel becerilerinin gelişmesine bağlı olarak saldırgan davranışlarını azaltırken, işbirliği, uzlaşma ve paylaşma gibi olumlu tutumlarını arttıracaktır. Ergenliğin başlangıcı olan 12-14 yaş döneminde duyguları anlama, ifade etme ve yönetme açısından çocukların eğitilmesinin, kişisel ve sosyal yeteneklerini hayatın her alanında uygulamada başarılı olan, motivasyonu yüksek, hayata iyimser gözlerle bakan, kendisine ve çevresine duyarlı bir neslin oluşumu bakımından önemli görülmektedir. Araştırmada ortaokulların altı, yedi ve sekizinci sınıflarına devam eden ergenlerin sosyal duygusal öğrenme becerilerinin belirlenmesi ve cinsiyet ve sınıf düzeyine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini Çankırı il merkezindeki Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokulların altı, yedi ve sekizinci sınıflarında öğrenim gören ergenler oluşturmuştur. Örnekleme ortaokula devam eden 521 (kız:265, erkek: 256) ergen dâhil edilmiştir. Araştırmanın verileri Kabakçı (2006) tarafından geliştirilen "Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Ölçeği" ile toplanmıştır. Verilerin analizinde Kolmogorov-Smirnov, Mann-Whitney U, Kruskal-Wallis H testlerinden ve Cronbach alfa (α) güvenilirliğinden yararlanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, kızların, altıncı sınıfta öğrenim gören ergenlerin sosyal duygusal öğrenme becerileri puan ortalamalarının yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0,05$).

Anahtar Kelimeler: Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri, Ergen, Cinsiyet, Sınıf

Abstract

Social emotional learning is a child's ability to express him/herself, control his/her emotions, and be at peace and in harmony with him/herself and the surroundings. School is the most suitable environment after family where one can learn about the appropriate social behaviors. It is more common to meet academic, social, and emotional needs at school. In this regard, it is important to improve social emotional skills so that children can establish strong and positive peer relations, have more

academic success, and strengthen their relations with families. The improvement in children's social emotional skills will decrease their aggressive behavior and increase their positive attitudes such as cooperation, reconciliation, and sharing. In fact, their social-cognitive skills improve. It is thought to be important to educate children at the age of 12-14, which are the early adolescent years, to help them understand, express, and manage their feelings so that they can succeed in applying their personal and social skills in every domain of life, have high motivation and an optimistic perspective, and be sensitive to themselves and their surroundings. This study aims to describe social emotional learning skills of 6-8th graders and examine the impact their gender and grade level on their social emotional learning skills. The population consisted of 6-8th graders being taught in secondary school in Cankiri. The sample consisted of 521(girl:265, boy:256) adolescent from secondary school located in Cankiri under the Ministry of Education. Data were collected by the "Social Emotional Learning Skills Scale" developed by Kabakçı (2006). Research data were analyzed through Kolmogorov-Smirnov, Mann-Whitney U, Kruskal-Wallis H tests, and Cronbach Alpha (α) reliability coefficient. Result showed that girls and 6th graders have more positive social emotional learning skills ($p<0,05$).

Key Words: Social Emotional Learning Skills, Adolescent, Gender, Grade

GİRİŞ

Çocuğun gelişiminde en önemli süreçlerden biri sosyalleşmedir. Doğumdan itibaren bireylerin toplum içinde uyumlu olması ve sosyalleşmesi beklenmektedir. Sosyalleşme, bireylerin, özellikle de çocukların belirli bir grubun işlevsel üyeleri haline geldikleri ve grubun öteki üyelerinin değerlerini, davranışlarını ve inançlarını kazandıkları süreçtir. İnsanın içinde bulunduğu fiziksel ve sosyal çevreye uyum sağlayabilmesi sağlıklı, mutlu ve başarılı bir hayat sürebilmesi için oldukça önemlidir. (Baran, 2011a; Driscoll ve Nagel, 2008; Gander ve Gardiner, 2007). Çocukların iç ve dış dünyalarından gelen etkilerin veya herhangi bir olayın ona hoş gelip gelmeme hali ise duygusal gelişimdir. Bilişsel, dil ve sosyal gelişime paralel giden duygusal gelişim, çocuğun duygularının farkında olması, kendini tanıması, yeterlilik ve yetersizliklerini bilmesi, duygularını uygun şekillerde ifade etmesi ve denetlemesi anlamına gelmektedir. Toplumun etkin bir üyesi olabilmek için insanın yaşına göre sosyal-duygusal gelişimini gerçekleştirmesi gerekmektedir (Baran, 2009; Pedük, 2011).

Sosyal-duygusal öğrenme, kendinin ve diğerlerinin duygularını tanıma, ihtiyaçlarına karşı duyarlı olma, duyguları ifade etme ve yönetme, güçlü ve zayıf yönlerini tanıma, etkili iletişim kurma ve sürdürme gibi yaşam görevlerini sürdürmek için ihtiyaç duyulan becerileri geliştirme süreci olarak tanımlanmaktadır (Elias, 2003). Sosyal-duygusal öğrenme becerileri ise, diğerleri ile işbirliği yapma, etkili öğrenme, iş yaşamı- toplumsal yaşam-aile yaşamı gibi alanlarda başarı için önemli rol oynayan ve akademik başarıyı destekleyen (problem çözme, stresle başa çıkma, iletişim ve benlik saygısı gibi) yetenekler bütünüdür (Elias vd., 2006). Bu yüzden çocukların akademik gelişimlerinin yanı sıra sosyal ve duygusal gelişimlerinin desteklenmesi önemli ve gerekli görülmektedir. Sosyal-duygusal öğrenme becerileri, çoklu zekâ, sosyal beceri ve duygusal zekâ kavramları ile iç içedir ve paralellik göstermektedir (Elias, 2003; Elias vd., 2006). Bu bağlamda, sosyal beceriler, toplumla bütünleşmeyi sağlayan ve toplumsal hayata katılmayı kolaylaştıran, iletişim, akademik, kendini kontrol etme, uyum ve atılganlık gibi becerilerle, gözlenebilen-gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren ve öğrenilebilen davranışlardan oluşmaktadır. İçinde bulunan sosyal ortama uygun davranma becerisi olarak tanımlanan sosyal beceriler, kişilerarası ilişkilerin kurulmasında ve sosyal amaçların gerçekleştirilmesinde önemli rol oynamaktadır (Avcıoğlu, 2005; Sorias, 1986; Çetin

vd., 2002). Akkök'e (2003) göre sosyal beceriler, ilişkiyi başlatma ve sürdürme, grupla bir işi yürütme, stres durumlarıyla başa çıkma, problem çözme ve plan yapma becerileri ile duygulara yönelik beceriler ve saldırgan davranışlar ile başa çıkmaya yönelik becerileri içermektedir. Çocuğun içinde yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi için, işbirliği, sorumluluk, atılganlık, uyum, kendini kontrol etme, ilişkiyi başlatma ve sürdürme, grupla bir işi yürütme, duygularını ifade etme, plan yapma ve problem çözme gibi sosyal-duygusal becerilere sahip olması önemlidir (Akkök, 2003). Bu becerilerin yoksunluğu bireyin benmerkezci ve empati yoksunu olmasına, ilişkilerinde şiddete başvurmasına ve akademik olarak gerilemesine neden olabilir (Çubukçu ve Gültekin, 2006; Özbeşler ve Duyan, 2009; Richardson, 2000).

Çocuğun kişiliği, cinsiyeti, olgunlaşması, yaşı, zekâsı, kardeş sayısı, doğum sırası, ailenin büyüklüğü, sosyo-ekonomik-kültürel durumu, dili, sosyal etkinliklere katılımı, arkadaş ilişkisi, anne-babanın çocuk yetiştirme tutumu, gibi değişkenler çocuğun sosyal-duygusal gelişimini etkilemektedir. Bu yüzden aile içinde ve okulda çocuğun sosyal-duygusal gelişimine önem vermek gerekir (Ahmetoğlu, 2009; Baran, 2009). Aile çevresi sosyal ve duygusal yeterliliğin gelişimi için en uygun ortamdır. Bununla birlikte, okullar da bu yeterliliklerin zenginleştirilmesinde önemli rol üstlenmektedir. Okullarda öğrenciler sistematik öğretim yolu ile bu becerileri kazanmaktadır (Richardson, 2000). Çubukçu ve Gültekin'in (2006) yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin ilköğretimde kazandırması gereken sosyal becerileri ilişkiyi başlatma ve sürdürme, grupla iş yapma, plan yapma ve problem çözme, özdenetimini koruma, stres durumu ile başa çıkma becerileri ve duygulara yönelik beceriler olarak sıraladıkları belirlenmiştir. Genç (2005) ilköğretimde çocuklara kazandırılması gereken sosyal becerilerin gerçekleşme düzeyini incelediği çalışmasında da, öğretmenlerin ilişkiyi başlatma ve sürdürme ve grupla bir işi yapma ve yürütme becerilerinin iyi düzeyde gerçekleştirildiğini; duygulara yönelik, saldırgan duygular ile başa çıkmaya yönelik, stres durumuyla başa çıkma ve plan yapma ve problem çözme becerilerinin ise kısmen gerçekleştirildiğini ifade ettikleri tespit edilmiştir. Çocukların kendisini ifade edebilmesi, özgüven kazanması, ailesi ve çevresindeki bireylerle ilişki kurabilmesi, arkadaşları tarafından kabul görmesi, sosyal anlamda bağımsızlık kazanması gibi becerilerin geliştirilmesi çabalarının temelinde çocuklara sosyal davranışlar kazandırmak, uygun davrandıklarında onları desteklemek ve onları motive etmek bulunmaktadır. Sosyal-duygusal becerilerin erken yaşlardan itibaren geliştirilmesi ve güçlendirilmesi önemli olduğundan, çocuklara aile içerisinde ve örgün öğretimin her basamağında, sosyal-duygusal becerilerin kazandırılması, pekiştirilmesi ve geliştirilmesi için çaba sarf edilmesi gerekmektedir (Akkök, 2003). Çocuğun sosyal bir birey olmasında kalıttan çok, çevrenin dolayısı ile öğrenmenin ve olgunlaşmanın rolü büyüktür (Baran, 2011a). Yapılan çalışmalarda sosyal duygusal öğrenme becerilerinin eğitim programları içinde yer alması gerektiği belirtilmektedir (Neil vd., 2009; Şahin-Baltacı, 2013)

Çocuğun yaşamın ilk yıllarındaki sosyal-duygusal gelişimi daha sonraki davranışlarının temelini oluşturmaktadır. Çocuğun sosyal ilişkilerinde öğretmen ve arkadaşlarının ön planda olduğu, arkadaş sayısının arttığı ve akran etkisinin en fazla yaşandığı, duygularını kontrol altına almaya ve uygun yollarla ifade etmeye başladığı dönem okul dönemidir. Ergenlik döneminde ise ergen fizyolojik ve fiziksel değişimler geçirmekte, akranlarından etkilenmekte, gelecekteki eğitimi ve kariyeri hakkında karar verme süreci yaşamaktadır (Ahmetoğlu, 2009; Gander ve Gardiner, 2007). Ergenler duygularını aşırı ve kısa süreli yaşamakta, duygularını nasıl ifade edeceklerini bilememektedir. Ergenler diğer çocukluk yaşlarına göre, daha fazla olumsuz duygu yaşadıkları için depresyon gibi psikolojik sorunlarla

ilgili risk taşımaktadır (Aral vd., 2001). Çocukların, topluma uyum sağlayabilmesi için olumlu sosyal-duygusal becerilere sahip olması gereklidir. Özellikle çocukluk ve ergenlik dönemlerinde, sosyal-duygusal davranışların desteklenmesi, başkalarıyla sağlıklı ilişkiler kurmayı, işbirliği içerisinde çalışabilmeyi, başkalarının haklarına ve duygularına saygı duymayı, kendisi için uygun olmayan istekleri geri çevirebilmeyi ve gerektiğinde başkalarından yardım isteyebilmeyi, empati kurabilmeyi, arkadaşları tarafından kabul edilmeyi sağlayacaktır. Bu nedenle, sosyal-duygusal davranışların desteklenmesinde anne-babalara ve eğitimcilere büyük görevler düşmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda, araştırmada, altı, yedi ve sekizinci sınıfa devam eden ergenlerin iletişim, problem çözme, stresle başa çıkma ve kendilik değerini arttıran becerilerini içeren sosyal duygusal öğrenme becerilerinin incelenmesi ve sosyal duygusal öğrenme becerilerinin cinsiyet ve sınıf değişkenlerine göre farklılık yaratma durumunun belirlenmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, betimsel bir araştırma olup ergenlerin sosyal duygusal öğrenme becerilerinin cinsiyet ve sınıfa göre farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evrenini, Çankırı il merkezindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaokulların altı, yedi ve sekizinci sınıflarına devam eden ergenler oluşturmuştur. Araştırmanın örnekleme, Çankırı il merkezinde en fazla öğrenciye sahip olan ve sosyo-ekonomik bakımdan alt, orta ve üst düzeydeki öğrencilerin öğrenim gördüğü bir ortaokuldaki altı, yedi ve sekizinci sınıflarına devam eden tüm ergenler (kız:265, erkek:256 olmak üzere toplam 521 ergen) örnekleme alınmıştır. Çankırı il merkezindeki ortaokulların 2011-2012 eğitim-öğretim yılında altı, yedi ve sekizinci sınıflarında öğrenim gören toplam öğrenci sayısı 3698 erkek ve 3417 kız olmak üzere 7115'tir (Anonim, 2012). Araştırmada örneklem sayısı, örneklem hacmi tablosu kullanılarak belirlenmiş ve %95 güven düzeyinde yeterli bulunmuştur (Bayram, 2009). Araştırma Çankırı il merkezi ve ergenlerin ölçeğe verdikleri yanıtlar ile sınırlıdır.

Araştırmaya dâhil edilen ergenlerin %50,9'unun kız (n=265), %49,1'inin erkek (n=256) olduğu, %26,5'inin altıncı (n=138), %36,7'sinin yedinci (n=191) ve %36,9'unun sekizinci (n=192) sınıfta öğrenim gördüğü, %38,6'sının 13 (n=201), %29'unun 12 (n=151), %21,9'unun 14 (n=114), %8,4'ünün 11 (n=44), %2,1'inin 15 (n=11) yaşında ve yaş ortalamasının $12,80 \pm 0,95$ olduğu belirlenmiştir.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırma için Çankırı İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı, okul yöneticilerinden ve ders öğretmenlerinden sözlü olarak izinler alındıktan sonra, araştırmaya alınan ergenlere araştırmanın amacı ve yöntemi açıklanmıştır. Ölçek uygulanmadan önce, ergenlere araştırma konusunda sözel ve yazılı olarak bilgi verilmiş, onayları alınmış ve gönüllü olarak katılmayı kabul eden ergenler araştırmaya alınmıştır.

Veri Toplama Aracı

Ergenlerin sosyal duygusal öğrenme becerileri Kabakçı (2006) tarafından geliştirilerek, geçerlik ve güvenilirliği yapılan "Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Ölçeği (SDÖBÖ)" ile belirlenmiştir. Ayrıca, kişisel bilgileri oluşturmak amacı ile ergenlerin yaş, cinsiyet ve sınıflarını belirtmeleri istenmiştir.

Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Ölçeği: Ergenlerin sosyal duygusal öğrenme becerilerini belirlemek için Kabakçı (2006) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması, Ankara'da beş farklı merkez ilçede bulunan dokuz ilköğretim okulunun altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflarına devam eden ergenlerin (n=1434) sosyal duygusal öğrenme becerileri belirlenerek yapılmıştır. Çalışmada ölçeğin KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değeri 0,897, Bartlett testi 7027,971, Cronbach alfa (α) güvenilirlik katsayısı 0,88, test-tekrar-test güvenilirliği 0,85 olarak bulunmuştur. Dört faktör ve 40 madde olarak belirlenen ölçekte yer alan maddelerin faktör yüklerinin 0,33 ile 0,60 arasında değiştiği ve açıklanan varyansın oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir. Ölçek, iletişim becerileri (9 madde), problem çözme becerileri (11 madde), stresle başa çıkma becerileri (10 madde) ve kendilik değerini arttıran beceriler (10 madde) olmak üzere dört alt ölçekten oluşmaktadır. Elde edilen sonuçlar ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir. Bana tamamen uygun (4), bana oldukça uygun (3), bana pek uygun değil (2) ve bana hiç uygun değil (1) şeklinde dördümlü likert olarak derecelendirilmekte ve bir-dört arasında puanlanmaktadır. Ölçek, toplam puan ve iletişim, problem çözme, stresle başa çıkma ve kendilik değerini arttıran beceriler olmak üzere dört alt puan vermektedir ve ölçekten alınabilecek en düşük puan 40 en yüksek puan 160 puandır. Ölçekteki soruların tümü olumlu ifadelerden oluşmakta ve çocuğun kendisi tarafından doldurulmaktadır. Puanın ortalamaya göre yüksek olması sosyal duygusal öğrenme becerileri yönünden yeterliliği, düşük olması bireyin kendini yetersiz algıladığını göstermektedir (Kabakçı, 2006; Kabakçı ve Korkut-Owen, 2010).

Veri Toplama Yöntemi

Araştırmaya katılmayı kabul eden ergenlerden Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Ölçeğini (SDÖBÖ) doldurmaları istenmiştir. Araştırmada veri kaybını önlemek amacı ile ergenler tarafından doldurulan formlar kontrol edilerek alınmıştır. Araştırmanın verileri 2012-2013 eğitim-öğretim yılı güz döneminde toplanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Ergenlerin sosyal duygusal öğrenme becerileri ile ilgili verdikleri puanların normal dağılım gösterip göstermediği, grup büyüklüğünün 50'den fazla olması nedeni ile Kolmogorov-Smirnov testi ile belirlenmiştir. Buna göre, iletişim (K-S;0,095, sd:521, p:0,000), problem çözme (K-S;0,13, sd:521, p:0,000), stresle başa çıkma (K-S;0,049, sd:521, p:0,005) ve kendilik değerini arttıran (K-S;0,151, sd:521, p:0,000) beceriler ve toplam (K-S;0,062, sd:521, p:0,000) sosyal duygusal öğrenme becerileri normal dağılım göstermemektedir. Parametrik olma koşulları sağlanmadığı ve normal dağılım göstermediği için ($p<0,05$) Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis H testleri kullanılmıştır. Farklılığın anlamlı olduğu durumlarda, farkın hangi gruptan kaynaklandığı Mann-Whitney U testi ile saptanmıştır. Ölçek maddeleri dördümlü likert olarak değerlendirildiğinden elde edilen test puanları arasındaki iç tutarlık Cronbach alfa (α) güvenilirliği ile belirlenmiştir (Bayram, 2009; Büyüköztürk, 2012).

Ölçeğin alfa katsayılarına göre [iletişim becerileri ($\alpha=0,78$), problem çözme becerileri ($\alpha=0,75$), stresle başa çıkma becerileri ($\alpha=0,78$), kendilik değerini arttıran beceriler ($\alpha=0,81$) ve ölçek toplamı ($\alpha=0,81$)] yeterli ve güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmada, ortaokulların altı, yedi ve sekizinci sınıflarında öğrenim gören ergenlerin iletişim, problem çözme, stresle başa çıkma ve kendilik değerini arttıran becerilerini içeren sosyal duygusal öğrenme becerilerinin cinsiyet ve sınıfa göre incelenmesi amaçlanmıştır.

Tablo 1: Araştırmaya Alınan Ergenlerin Sosyal Duygusal Öğrenme Becerilerinin Cinsiyete Göre Mann-Whitney U-Testi Sonuçları

Alt ölçekler SDÖBÖ	Cinsiyet	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	Mann Whitney U testi sonuçları
İletişim becerileri	Kız	265	296,32	78526,00	U=24559
	Erkek	256	224,43	57455,00	p=0,000
Problem çözme becerileri	Kız	265	286,18	75839,00	U=27246
	Erkek	256	234,93	60142,00	p=0,000
Stresle başa çıkma becerileri	Kız	265	281,77	74669,50	U=28415,5
	Erkek	256	239,50	61311,50	p=0,001
Kendilik değerini arttıran beceriler	Kız	265	274,86	72837,50	U=30247,5
	Erkek	256	246,65	63143,50	p=0,031
Toplam SDÖB	Kız	265	290,49	76979,00	U=26106
	Erkek	256	230,48	59002,00	p=0,000

Araştırmada kızların ($X=130,82\pm14,37$) sosyal duygusal öğrenme becerilerinin erkeklere ($X=124,74\pm15,86$) göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kızların iletişim becerileri ($X=30,02\pm3,82$), problem çözme becerileri ($X=37,50\pm5,12$), stresle başa çıkma becerileri ($X=27,21\pm5,09$), kendilik değerini arttıran becerilerinin ($X=36,09\pm4,10$) erkeklerin iletişim becerileri ($X=27,87\pm4,60$), problem çözme becerileri ($X=35,63\pm5,69$), stresle başa çıkma becerileri ($X=25,74\pm5,41$), kendilik değerini arttıran becerilerinden ($X=35,50\pm4,02$) yüksek olduğu saptanmıştır. Tablo 1'e göre kız ve erkeklerin iletişim, problem çözme, stresle başa çıkma, kendilik değerini arttıran beceriler arasında anlamlı bir fark olduğu görülmekte, kızların erkeklere göre sosyal duygusal öğrenme becerilerinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır ($p<0,05$). Bu bulgu sosyal duygusal öğrenme becerilerinde cinsiyetin etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 2: Araştırmaya Alınan Ergenlerin Sosyal Duygusal Öğrenme Becerilerinin Sınıfa Göre Kruskal-Wallis H-Testi Sonuçları

Alt ölçekler SDÖBÖ	Sınıf	n	X±Ss	Sıra ortalaması	Kruskal Wallis H testi sonuçları	Anlamlı fark
İletişim becerileri	6	138	29,23±4,25	269,00	$\chi^2=1,387$ sd=2 p=0,500	-
	7	191	28,57±4,63	251,01		
	8	192	29,18±4,11	265,20		
Problem çözme becerileri	6	138	37,80±5,07	294,93	$\chi^2=9,958$ sd=2 p=0,007	6-7, 6-8
	7	191	35,82±5,98	244,02		
	8	192	36,45±5,13	253,50		
Stresle başa çıkma becerileri	6	138	28,15±5,36	307,92	$\chi^2=19,270$ sd=2 p=0,000	6-7, 6-8
	7	191	26,18±5,27	251,71		
	8	192	25,60±5,03	236,52		
Kendilik değerini arttıran beceriler	6	138	36,50±3,81	289,79	$\chi^2=7,906$ sd=2 p=0,019	6-8
	7	191	35,82±3,84	258,10		
	8	192	35,27±4,39	243,19		
Toplam SDÖB	6	138	131,67±14,94	297,57	$\chi^2=11,121$ sd=2 p=0,004	6-7, 6-8
	7	191	126,39±16,21	249,35		
	8	192	126,50±14,51	246,30		

Araştırmada sosyal duygusal öğrenme becerileri incelendiğinde, altıncı sınıfta öğrenim gören ergenlerin ($X=131,67\pm 14,94$), sekizinci ($X=126,50\pm 14,51$) ve yedinci sınıfta öğrenim gören ergenlerin puan ortalamalarından ($X=126,39\pm 16,21$) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçları; ergenlerin ölçekten aldıkları puanların problem çözme, stresle başa çıkma ve kendilik değerini arttıran beceriler ile toplam sosyal duygusal öğrenme becerilerinin ($\chi^2_{(sd=2, n=521)}=11,121, p<0,05$) öğrenim gördükleri sınıflara göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını, iletişim becerilerinin anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını göstermektedir. Bu bulgu sınıf düzeyinin sosyal duygusal öğrenme becerilerini arttırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında en yüksek sosyal duygusal öğrenme becerisine altıncı sınıftaki ergenlerin sahip olduğu, bunu yedinci ve sekizinci sınıftaki ergenlerin izlediği görülmektedir. Gruplar arasındaki gözlenen anlamlı farkın hangi gruplar arasında anlamlı farklara bağlı olarak ortaya çıktığını belirlemek amacı ile yapılan Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre; altıncı sınıftaki ergenlerin problem çözme, stresle başa çıkma ve toplam sosyal duygusal öğrenme becerilerinin yedinci ve sekizinci sınıftaki ergenlerden daha yüksek ($p<0,05$), kendilik değerini arttıran becerilerinin sekizinci sınıftaki ergenlerden ($p<0,05$) daha yüksek ve farkların anlamlı olduğu bulunmuştur.

TARTIŞMA

Araştırmada kız ve erkeklerin iletişim, problem çözme, stresle başa çıkma, kendilik değerini arttıran becerileri arasında kızlar lehine anlamlı bir fark olduğu görülmekte, kızların erkeklere göre sosyal-duygusal öğrenme becerilerinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır ($p<0,05$). Bu bulgu sosyal duygusal öğrenme becerilerini arttırmada cinsiyetin etkili olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmalarda sosyal-duygusal becerilerin cinsiyete göre farklılaştığı ve

kızların erkeklere göre daha yüksek sosyal-duygusal beceriler gösterdiği belirlenmiştir (Erdoğan, 2002; Kabakçı, 2006; Roseberry, 1997; Sarason vd., 1985; Yiğit, 2008; Yurdakavuştu, 2012). Beyindeki dil merkezinin olgunlaşmasının kızlarda erkeklere göre daha hızlı olmasından dolayı, kızların konuşmayı daha önce öğrendikleri bilinmektedir. İletişimin temelini oluşturan dil gelişiminin kızlarda daha ileri olduğu, sözel uyaranlara daha fazla tepki verdikleri ileri sürülmektedir. Bununla birlikte annelerin kız çocukları ile daha çok konuşarak, erkek çocukları ile dokunarak iletişim kurduğu da vurgulanmaktadır (Aral, 2011; Yılmaz, 2009). Kızlar duygularını daha iyi ifade etmekte ve kelimeleri daha iyi kullanmaktadır (Roseberry, 1997). Kabakçı ve Korkut'un (2008) yaptıkları çalışmada kızların iletişim beceri puan ortalamalarının erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuş, nedeninin toplumsal beklentiler ve yetiştirme tarzı ile ilişkili olabileceği belirtilmiştir. Bireylerin sosyal bakımdan yeterli olabilmeleri ve kabul görmeleri için konuşmayı başlatma, uyum gösterme, etkileşimi devam ettirme gibi iletişim beceri ve etkinlikler göstermeleri gerekmektedir.

Problem çözme becerileri çeşitli problemlerde olumlu ve bilgiye dayalı çözümleri geliştirme, uygulama ve değerlendirme kapasitesidir (Payton vd., 2000). Problem çözme becerisinin cinsiyete göre farklılaşmadığını gösteren çalışmaların (Kabakçı ve Korkut, 2008; Şahin, 2000) yanında, duyarlı çözümler üretme, duyguların farkındalığı gibi problem çözme becerilerini kızların erkeklere göre daha yeterli olduğunu gösteren çalışmalarda bulunmaktadır (Churney, 2000; Rehber, 2007). Atıcı (2007) çalışmasında, altı, yedi ve sekizinci sınıfta öğrenim gören çocukların çatışmalarını çözmeye en fazla kullanılan stratejinin problem çözme olduğu ve kızların bu stratejiyi erkeklere göre daha çok kullandığı, erkeklerin daha çok saldırgan davranışta bulunduğu saptanmıştır. Cinsiyetin çocukların problem çözme becerilerini etkileyen bir değişken olduğu, yapılacak çalışmalarda cinsiyetin gözlemlenmesi gerektiği, hem kız ve hem de erkeklerin problem çözme becerilerine sahip olmaları gerektiği düşünülmektedir.

Ergenlik dönemi, ergenin yaşam biçiminde yeni seçenekler keşfettiği, bireysel ve toplumsal kimliğini bulmaya çalıştığı bir dönemdir. Gelişimsel görevler, aile ve akranlarla ilişkiler, okul ve sınavlardan kaynaklanan sorunlar, sağlık ve cinsellikle ilgili problemler yaşanmakta ve bu problemlerle başa çıkmak durumunda kalmaktadır (Baran, 2011b). İkiz ve Totan'ın (2012) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada, bireyler arası becerilerde kızların erkeklerden, stresle başa çıkma becerilerinde erkeklerin kızlardan daha yüksek becerilere sahip olduğu bulunmuştur. Kızlar stresle başa çıkarken arkadaşları ve anne babaları ile daha çok paylaşımda bulunurken, erkekler yaşları ilerledikçe duygularını daha az ifade ettikleri bilinmektedir (Churney, 2000).

Bireylerin sosyal yeterlikleri ve kişilerarası ilişkilerinin başarısı ve devamı kendilik algısıyla ilişkilendirilmektedir. Kendilik algıları olumlu bireyler daha popüler, daha işbirliğine yakın, ısrarcı, konuşkan ve baskın; kendilik algıları olumsuz bireyler ise sessiz ve içe dönük görülmektedir. Yapılan çalışmalar kendilik algısının olumlu olmasının, kişilerarası ilişkileri, iletişimi, sosyal yeterliliği ve benlik saygısını arttırmada etkili olduğunu göstermektedir (Hisli-Şahin vd., 2009; Keefe ve Berndt, 1996). Kendilik algısı yüksek bireyler okulda daha başarılı, sorumluluk sahibi, başkalarının ihtiyaçlarına karşı duyarlı, ilişkilerinde saygılı, çatışma süreçlerinde yapıcı, kendilik algısı düşük bireyler ise başkaları tarafından çok kolay yönlendirilen, antisosyal davranışlara sahip ve uyumsuz olarak görülmektedir (Hisli-Şahin vd., 2009; Sezer, 2010). Sezer (2010) ergenlerin kendilik değerini incelediği çalışmasında, erkeklerin kızlara göre kendilerini algılamalarının daha olumlu olduğunu, nedeninin ise erkek çocukların aileleri için daha önemli olduğunun farkında olmaları ve aileleri tarafından pek çok konuda daha fazla destek almalarından kaynaklanabileceğini belirtmiştir. Churney'in (2000)

çalışmasında erkeklerin kendilik değeri puanlarının kızlardan fazla olduğu, Kabakçı ve Korkut'un (2008) çalışmalarında ise cinsiyet farkı saptanmamıştır. Araştırmada kızlar; iletişim, problem çözme ve stresle başa çıkma becerileri bakımından erkeklere göre daha yetkin olmalarına paralel olarak kendilik değerini arttıran becerilerde de erkeklerden daha yüksek beceri göstermişlerdir. Kendilik değerinin cinsiyete bağlı olarak farklılaştığı görülmektedir.

Araştırmada, iletişim becerileri sınıf düzeyine göre farklılık göstermemektedir. Kabakçı ve Korkut'un (2008) yaptıkları çalışma sonucu ile benzerdir. Problem çözme becerileri açısından altıncı sınıftaki ergenler, yedi ve sekizinci sınıftakilerden daha yetkindir. Problem çözme çocukluktan itibaren öğrenilmekte, okul yıllarında ise problem çözme becerileri geliştirilmektedir. Problem çözme becerilerinin kazandırılması için en uygun zaman okul yılları olmakla birlikte, çocukların çoğu problem çözme becerilerini kazanma konusunda desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bireyler, okul öncesi dönemde ve ilkökul döneminde yetişkinleri model alarak problem çözme becerileri geliştirirken; duygu odaklı başa çıkmayı, duygulara ilişkin farkındalığın gelişimi ve duyguları yönetme becerisinin artması ile birlikte çocukluğun son dönemlerinde ve ergenliğin ilk dönemlerinde geliştirmektedir (Ashdown ve Bernard, 2012; Bingham, 2004; Serin vd., 2010). Şahin'in (2000) çalışmasında, on bir-on dört yaşlarındaki çocukların problem çözme becerilerinin yaşa göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Rehber (2007) altı, yedi ve sekizinci sınıfa devam eden çocukların problem çözme becerilerinin sınıf düzeyine göre farklılaşmadığını tespit etmiştir. Milli eğitim programı içerisinde problem çözme davranışlarını doğrudan öğreten bir ders bulunmamaktadır. Gerek aile içerisinde gerekse eğitimin her basamağında çocuklara kendi problemlerini çözebileceği imkânların ve fırsatların verilmesi önemlidir.

Araştırmada altıncı sınıftaki ergenlerin stresle başa çıkma becerilerinin yedinci ve sekizinci sınıftaki ergenlerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kabakçı ve Korkut (2008) çalışmalarında stresle başa çıkma becerileri açısından altıncı sınıfların sekizinci sınıflardan anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldıklarını saptamışlardır. Çocukluktan yetişkinliğe geçişte önemli bir dönüm noktası olan ergenlik fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimdeki hızlı değişikliklerle ortaya çıkmaktadır. Stres ve başa çıkma davranışları açısından en kritik yaşlar on üç-on beş yaşlar arasındadır (Arnett, 1999). Ergenliğin ilk yıllarında ergenler, duygusal, fizyolojik ve psikolojik açıdan pek çok stresörle karşı karşıyadır; ancak henüz yeterli başa çıkma becerilerine sahip değildir. Ergenliğin ilerleyen yıllarında ergenler, artan deneyimleri aracılığı ile bu becerilerini geliştirmektedir (Eryılmaz, 2009). Ancak stresle başa çıkma becerilerinin sekizinci sınıftaki ergenlerde düşük olması, gencin duygusallığını bu dönemde en yoğun biçimde yaşıyor olması, duygularının hızlı iniş ve çıkışlar göstermesi, duygu ve davranışları arasında zıtlıkların varlığı, ergenlerin lise öğrenimleri için bir sınava girecek olmaları ve bu sınav için yoğun bir hazırlık yapmaları, gelecekleri ile ilgili önemli kararlar almak durumunda olmaları ve eğitim sisteminde akademik başarıya daha fazla önem ve ağırlık verilmesi gibi nedenlerle açıklanabilir (Pedük, 2011).

Altıncı sınıftaki ergenlerin kendilik değerini arttıran becerilerinin sekizinci sınıftaki ergenlerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Erken ergenlik döneminde, özellikle ilkökuldan ortaokula geçiş döneminde belirgin dengesizlikler görülmektedir. Ortaokulda sınıf düzeyi arttıkça kendilik değerini algılamada bir düşüş yaşanmakta ve ergenliğin başlangıç dönemlerinde kendilik değeri olumsuz algılanmaktadır (Bee ve Boyd, 2009). Bu sonuç sekizinci sınıftaki ergenlerin ergenlik döneminin özelliklerini daha belirgin olarak yaşamalarından

kaynaklanmaktadır. Roseberry (1997) ve Kabakçı ve Korkut'un (2008) yaptıkları çalışmalarda da sınıf düzeyi arttıkça ergenlerin kendilerini daha yetersiz buldukları saptanmıştır.

Araştırmada toplam sosyal-duygusal öğrenme becerilerinin, altıncı sınıftaki ergenlerin yedi ve sekizinci sınıftaki ergenlere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Nolan (2003) birinci kademede öğrenim gören çocukların ikinci kademedeki ergenlerden daha yüksek sosyal beceri gösterdiklerini bulmuştur. Kabakçı (2006) altıncı sınıftaki ergenlerin sekizinci sınıftaki ergenlerden daha yüksek sosyal duygusal öğrenme becerisine sahip olduklarını saptamıştır. Roseberry (1997) çalışmasında, sınıf düzeyi arttıkça sosyal duygusal öğrenme becerilerinin azaldığını göstermiştir. Şahin-Baltacı (2013) altı, yedi ve sekizinci sınıfa devam eden ergenler ile yaptığı çalışmasında sınıf düzeyinin (sekizinci sınıftaki ergenler), sosyal duygusal öğrenme becerilerinin ve stresle başa çıkma becerilerinin yaşam doyumunun belirleyicileri olduğunu tespit etmiştir. Sosyal duygusal beceriler ilkökul öğretmenleri tarafından desteklenmekte ve pekiştirilmektedir. Ortaokullarda sosyal duygusal beceriler ilkökul ortamına göre daha az pekiştirilmektedir. Eğitim müfredatlarına bakıldığında, öğrenme ve bilişsel becerilere odaklandığı, sosyal duygusal öğrenme becerileri üzerinde programlı ve sistematik bir biçimde durulmadığı, göz ardı edildiği ya da unutulduğu görülmektedir. Çocuk ve ergenlerin akademik başarıları üzerinde ciddi bir biçimde durulurken, sosyal ve duygusal gelişimlerine yeteri kadar ilgi gösterilmemektedir (Türnüklü, 2004). Elliot ve Busse (1991) çocuklukta sergilenen sosyal beceri eksikliklerinin, ergenlikteki düşük sosyal uyum, olumsuz tepki verme, düşük akademik performans, sosyal ve duygusal yetersizlikler şeklinde kendini gösterdiğini belirtmişlerdir. Erdoğan (2002) çalışmasında olumsuz sosyal davranışların yaş ilerledikçe azaldığını tespit etmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda altı, yedi ve sekizinci sınıfa devam eden kızların sosyal duygusal öğrenme becerileri erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Altıncı sınıfta öğrenim gören ergenlerin sosyal duygusal öğrenme becerileri yedinci ve sekizinci sınıfta öğrenim gören ergenlerden daha yüksektir. Elde edilen bulgular doğrultusunda; ergenlerin sosyal duygusal öğrenme becerileri farklı değişkenler (doğum sırası, kardeş sayısı, okul öncesi eğitime devam etme durumu, anne-babanın öğrenim ve çalışma durumu vb.) açısından farklılık yaratıp yaratmadığı incelenebilir. Kız ve erkeklere yönelik, cinsiyet farklarını gözetken, sosyal duygusal öğrenme becerilerini (iletişim, problem çözme, stresle başa çıkma, kendilik değerini arttıran beceriler) geliştiren ve destekleyen eğitim programları hazırlanabilir. Özellikle sekizinci sınıfa devam eden ergenlerin sosyal duygusal öğrenme becerilerinin pekiştirilmesi ve desteklenmesi amacı ile programlar geliştirilebilir ve uygulanabilir. Toplumun etkin bir üyesi olabilmek için insanın yaşına göre sosyal-duygusal gelişimini gerçekleştirmesi gerekli olduğundan, çocuk ve ergenlerin sosyal duygusal öğrenme becerilerinin incelenmesinin ve değerlendirilmesinin önemli olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- AHMETOĞLU, E. (2009). Sosyal Gelişim. Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi (Ed: Y. Fazlıoğlu), 39-62, İstanbul: Kriter Yayınları.
- ANONİM. (2012). Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2011-2012. http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_organ_egitim_2011_2012.pdf, Erişim tarihi: 13.11.2012.

- AKKÖK, F. (2003). İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi: Öğretmen El Kitabı (3. Baskı), İstanbul: Özgür Yayınları.
- ARAL, N., BARAN, G., BULUT, Ş. ve ÇİMEN, S. (2001). Çocuk Gelişimi 2. İstanbul: Ya-Pa Yayın A.Ş.
- ARAL, N. (2011). Dil Gelişimi. Çocuk Gelişimi (Ed: N. Aral ve G. Baran), 163-192, İstanbul: Ya-Pa Yayın A.Ş.
- ARNETT, J.J. (1999). Adolescent Storm and Stress, Reconsidered. *American Psychologist*, 54(5), 317-326.
- ASHDOWN, D.M. and BERNARD, M.E. (2012). Can Explicit Instruction in Social and Emotional Learning Skills Benefit the Social-Emotional Development, Well-Being, and Academic Achievement of Young Children? *Early Childhood Education Journal*, 39, 397-405.
- ATICI, M. (2007). Primary School Students' Conflict Resolution Strategies in Turkey, *International Journal for the Advancement of Counseling*, 29(2), 83-98.
- AVCIOĞLU, H. (2005). Etkinliklerle Sosyal Beceri Öğretimi (2. Baskı), Ankara: Kök Yayıncılık.
- BARAN, G. (2009). Duygusal Gelişim. Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi (Ed: Y. Fazlıoğlu), 101-117, İstanbul: Kriter Yayınları.
- BARAN, G. (2011a). Sosyal Gelişim. Çocuk Gelişimi (Ed: N. Aral ve G. Baran), 193-222, İstanbul: Ya-Pa Yayın A.Ş.
- BARAN, G. (2011b). Çocuk Gelişimine Giriş. Çocuk Gelişimi (Ed: N. Aral ve G. Baran), 17-51, İstanbul: Ya-Pa Yayın A.Ş.
- BAYRAM, N. (2009). Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi (2. Baskı), Bursa: Ezgi Yayınevi.
- BEE, H. and BOYD, D. (2009). Çocuk Gelişim Psikolojisi (1. Baskı), (Çev: O. Gündüz), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- BINGHAM, A. (2004). Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi (Çev: A.F. Oğuzkan), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2012). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı (16. Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- CHURNEY, A.H. (2000). Promoting Children's Social and Emotional Development: A Follow-Up Evaluation of An Elementary School-Based Program in Social Decision-Making/Social Problem-Solving. Unpublished PhD. Thesis, New Jersey: The State University of New Jersey.
- ÇETİN, F., ALPA-BİLBAY, A. ve ALBAYRAK-KAYMAK, D. (2002). Araştırmadan Uygulamaya Çocuklarda Sosyal Beceriler Grup Eğitimi (2. Baskı), İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- ÇUBUKÇU, Z. ve GÜLTEKİN, M. (2006). İlköğretimde Öğrencilere Kazandırılması Gereken Sosyal Beceriler. *Bilgi*, 37, 155-174.
- DRISCOLL, A. and NAGEL, N.G. (2008). *Early Childhood Education, Birth-Eight*. (4. ed.), USA: Pearson Education.
- ELIAS, M.J. (2003). Academic and Social-Emotional Learning. *International Academy of Education (IAE) Educational Practices Series-11*. http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/archive/publications/EducationalPracticesSeriesPdf/prac11e.pdf, Retrieved on: 07.01.2013.
- ELIAS, M.J., O'BRIEN, M.U. and WEISSBERG, R. (2006). Transformative Leadership for Social-Emotional Learning. *Principal Leadership*, 7(4), 10-13.

- ELLIOT, S.N. and BUSSE, R.T. (1991). Social Skills Assessment and Intervention with Children and Adolescents: Guidelines for Assessment and Training Procedures. *School Psychology International*, 12(5), 63-83.
- ERDOĞAN, F. (2002). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Sosyal Becerilerin Sosyo-Ekonomik Düzey, Cinsiyet ve Yaş ile İlişkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ERYILMAZ, A. (2009). Ergenlik Döneminde Stres ve Başa Çıkma. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 20-37.
- GANDER, M.J. ve GARDINER, H.W. (2007). Çocuk ve Ergen Gelişimi (6. Baskı), (Çev: A. Dönmez, H. N. Çelen ve B. Onur), Ankara: İmge Kitabevi.
- GENÇ, S.Z. (2005). İlköğretimde Sosyal Becerilerin Gerçekleşme Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(1), 41-54.
- HİSLİ-ŞAHİN, N., BASIM, N. ve ÇETİN, F. (2009). Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarında Kendilik Algısı ve Kontrol Odağı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(2), 153-163.
- İKİZ, E. ve TOTAN, T. (2012). Üniversite Öğrencilerinde Öz-Duyarlık ve Duygusal Zekânın İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 51-71.
- KABAKÇI, Ö.F. (2006). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KABAKÇI, Ö.F. ve KORKUT, F. (2008). 6-8. Sınıftaki Öğrencilerin Sosyal Duygusal Öğrenme Becerilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 33(148), 77-86.
- KABAKÇI, Ö.F. ve KORKUT-OWEN, F. (2010). Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 35(157), 152-166.
- KEEFE, K. and BERNDT, T.J. (1996). Relations of Friendship Quality to Self-Esteem in Early Adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 16, 110-129.
- NOLAN, A. (2003). The Reinforcement and Impact of Social Skills Education in Secondary School and Elementary School Students. Unpublished PhD. Thesis, Tacoma Washington: Pacific Lutheran University.
- NEIL, H., LENDRUM, A., WIGELSWORTH, M. and AFRODİTİ, K. (2009). Implementation of Primary Social and Emotional Aspects of Learning small groupwork: A qualitative study. *Pastoral Care in Education*, 27(3), 219-239.
- ÖZBEŞLER, C. ve DUYAN, V. (2009). Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet. *Eğitim ve Bilim*, 34(154), 17-25.
- PEDÜK, Ş. (2011). Duygusal Gelişim. *Çocuk Gelişimi* (Ed: N. Aral ve G. Baran), 223-258, İstanbul: Ya-Pa Yayın A.Ş.
- PAYTON, J.W., WARDLAW, D.M., GRACZYK, P.A., BLOODWORTH, M.R., TOMPSETT, C.J. and WEISSBERG, R.P. (2000). Social and Emotional Learning: A Framework for Promoting Mental Health and Reducing Risk Behaviors in Children and Youth. *Journal of School Health*, 70(5), 179-185.
- REHBER, E. (2007). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Göre Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- RICHARDSON, R.C. (2000). Teaching Social and Emotional Competence. *Children and Schools*, 22(4), 246-251.
- ROSEBERRY, L. (1997). An Applied Experimental Evaluation of Conflict Resolution Curriculum and Social Skills Development. Unpublished PhD. Thesis, Chicago: Loyola University.

- SARASON, B.R., SARASON, I.G., HACKER, T.A. and BESHMAN, R.B. (1985). Concomitants of Social Support: Social Skills, Physical Attractiveness, and Gender. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49(2), 469-480.
- SERİN, O., BULUT-SERİN, N. ve SAYGILI, G. (2010). İlköğretim Düzeyindeki Çocuklar İçin Problem Çözme Envanterinin (ÇPÇE) Geliştirilmesi. *İlköğretim Online*, 9(2), 446-458. [Online]: <http://ilkogretim-online.org.tr/vol9say2/v9s2m2.pdf>, Erişim tarihi: 02.01.2013.
- SEZER, Ö. (2010). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-19.
- SORIAS, O. (1986). Sosyal Beceriler ve Değerlendirme Yöntemleri. *Psikoloji Dergisi*, 5(20), 24-29.
- ŞAHİN, Z. (2000). Çocukların Psiko-Sosyal Temelli Problem Çözme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 451-469.
- ŞAHİN-BALTACI, H. (2013). Turkish 6th-8th Grade Students' Social Emotional Learning Skills and Life Satisfaction. *International Journal on New Trends in Education and Their Implications*, 4(2), 1-14.
- TÜRNÜKLÜ, A. (2004). Okullarda Sosyal ve Duygusal Öğrenme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 37, 136-152.
- YILMAZ, Ş. (2009). Erken Çocuklukta İletişim, Dil, Konuşma. *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi* (Ed: Y. Fazlıoğlu), 63-82, İstanbul: Kriter Yayınları.
- YİĞİT, R. (2008). İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Depresyon ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YURDAKAVUŞTU, Y. (2012). İlköğretim Öğrencilerinde Duygusal Zekâ ve Sosyal Beceri Düzeyleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.